

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار
۷	فصل اول: مراحل ابتدایی ترجمه
۹	نخستین جلسه ترجمه
۱۰	مراحل مختلف ترجمه
۱۳	ملاکهای ترجمه خوب
۱۴	چند پیشنهاد کلی در ترجمه متون
۱۵	سخن آخر
۱۶	پی نوشتها
۱۶	تمرین
۱۹	فصل دوم: چندمعنایی در ترجمه
۲۰	عوامل مهم در چندمعنایی
۲۰	الف) عوامل غیر زبان شناختی (non-linguistic factors)
۲۲	ب) عوامل زبان شناختی (linguistic factors)
۲۹	سخن آخر
۳۰	پی نوشتها
۳۱	تمرین
۳۴	فصل سوم: تفاوت‌های فرهنگی در ترجمه تعارفات
۳۴	تفاوت‌های بین‌زبانی و بین فرهنگی
۳۵	نقش مطالعات مقابله‌ای در تفاوت‌های بین‌زبانی و بین فرهنگی
۳۶	اهمیت مطالعه تفاوت‌های بین فرهنگی در زبانهای مبدأ و مقصد

صفحه	عنوان
۳۷	ترجمه گفتار تعارف آمیز: نمونه‌ای از مشکلات بین فرهنگی در فارسی و انگلیسی
۴۰	تحلیل کلام تعارف آمیز در فارسی و انگلیسی
۴۳	سخن آخر
۴۴	پی‌نوشتها
۴۴	تمرین
۴۸	فصل چهارم: ترجمه اصطلاحات و ضرب‌المثلها
۴۹	جنبه‌های معنایی اصطلاحات
۵۲	روشهای معمول در ترجمه اصطلاحات
۵۳	چند نکته درباره انتخاب معادل
۵۵	سخن آخر
۵۶	پی‌نوشتها
۵۷	تمرین
۶۲	فصل پنجم: حسن تعبیر در ترجمه
۶۳	حُسن تعبیر، الفاظ حرام و سوء تعبیر (dysphemism)
۶۶	انواع حسن تعبیر (به گویی)
۷۰	اهمیت حسن تعبیر در ترجمه متون
۷۳	سخن آخر
۷۴	پی‌نوشتها
۷۴	تمرین
۷۷	فصل ششم: نوواژگان و اصطلاحات بدیع
۷۸	علل پیدایش نوواژگان
۷۹	روند ترجمه نوواژگان
۸۰	تقسیم‌بندی نوواژگان
۸۸	چند نکته دیگر در ترجمه نوواژگان
۸۹	سخن آخر

صفحه	عنوان
۸۹	پی‌نوشتها
۹۱	تمرین
۹۵	فصل هفتم: ترجمه اسامی خاص
۹۵	مشکلات عمده در ترجمه اسامی خاص
۹۷	روند برگردان و انتقال اسامی خاص
۹۸	تقسیم‌بندی اسامی خاص
۹۹	۱. اسامی خاص مربوط به اشخاص
۱۰۴	۲. اسامی جغرافیایی
۱۰۶	۳. اسامی اشیاء
۱۰۸	پیشنهادهایی برای بهبود امر ترجمه اسامی خاص
۱۱۰	سخن آخر
۱۱۲	پی‌نوشتها
۱۱۲	تمرین
۱۱۶	فصل هشتم: تکنیکهای ترجمه
۱۱۷	الف) ترجمه به روش مستقیم
۱۱۷	۱. ترجمه تحت‌اللفظی یا کلمه به کلمه (literal یا word-for-word)
۱۱۸	۲. قرض کردن (borrowing)
۱۱۸	۳. ترجمه قرضی یا گرت‌برداری (calque یا loanshift)
۱۲۰	ب) ترجمه به روش غیر مستقیم
۱۲۰	۱. تغییر صورت (transposition یا shift)
۱۲۲	۲. تغییر بیان (modulation)
۱۲۷	۳. معادل‌یابی (equivalence)
۱۲۷	۴. همانندسازی (adaptation)
۱۲۸	پی‌نوشتها
۱۲۸	تمرین

صفحه	عنوان
۱۳۲	فصل نهم: تبادل واژگانی میان زبانها
۱۳۲	زبان و خصوصیات انسانی واژگان
۱۳۳	قرض کردن واژگان
۱۳۶	نگاهی به پیشینه تاریخی زبان فارسی
۱۳۷	تبادل واژگانی در زبان انگلیسی
۱۳۸	نمونه‌هایی از تبادل واژگانی در سایر زبانها
۱۴۰	دلایل عمده ساخت یا ورود واژگان در زبان
۱۴۴	سخن آخر
۱۴۶	پی‌نوشتها
۱۴۷	تمرین
۱۵۰	فصل دهم: نقش زبان مادری در ترجمه
۱۵۰	تمایزات زبانی در ترجمه
۱۵۱	اهمیت زبان مبدأ در ترجمه
۱۵۳	مشکلات مربوط به عدم تسلط مترجم بر زبان مادری
۱۵۵	مترجم خوب و آشنایی با فرهنگ زبانهای مبدأ و مقصد
۱۵۷	سخن آخر
۱۵۹	پی‌نوشتها
۱۵۹	تمرین
۱۶۲	منابع

پیشگفتار

خوشبختانه پرداختن به مقوله آموزش ترجمه در سالهای اخیر به ویژه در مقطع کارشناسی دانشگاهها و مؤسسات عالی رشد شایان توجهی داشته است و اساتید دانشمند و معزز ترجمه نهایت تلاش خالصانه خویش را برای پیشرفت در این زمینه آموزشی به کار گرفته‌اند که این امر جای بسی ارج و تقدیر دارد. از طرف دیگر، نیاز به تدوین بیشتر منابع جامع و در عین حال جذاب و جالب توجه برای ترجمه‌آموزان و علاقه‌مندان همواره امری اجتناب‌ناپذیر می‌نماید. بدین منظور، هدف عمده از نگارش کتاب حاضر فراهم کردن مجموعه‌ای است که در آن ضمن رعایت ویژگی‌های رسایی در سبک نگارش، تلفیقی هماهنگ و همگون و در عین حال متنوع و قابل فهم از مسائل مربوط به آموزش زبان، ادبیات و فنون ادبی و نیز مسائل ترجمه به طور جامع ارائه شود. در واقع، در کتاب حاضر، طرح و بحث مسائل محوری ترجمه علاوه بر آنکه تا حد زیادی با سرفصلهای مصوب دروس ترجمه در مقطع کارشناسی گرایشهای زبان از قبیل اصول و روش ترجمه، نگارش و ترجمه، ترجمه ساده، و کاربرد اصطلاحات و تعبیرات در ترجمه تطبیق دارد در حدی فراتر به طرح مسائل بدیع و جالب توجه در خصوص مشکلات ترجمه در عمل و نیز برخی مسائل بین فرهنگی و فرازبانی در برگردان متون از زبان مبدأ به زبان مقصد پرداخته‌ایم. در مجموع، کتاب شامل ده فصل بوده که فهرست تفصیلی مباحث هر یک به شرح ذیل است:

۱. مراحل ابتدایی ترجمه. از آنجایی که معمولاً جلسه اول ترجمه احتمالاً اولین تجربه دانشجویان در کار ترجمه است، بهتر به نظر می‌رسد آنان را با مراحل

اولیه ترجمه آشنا کرد. آشنایی دانشجویان با مراحل ترجمه به آنان کمک می‌کند هنگامی که تنها و مستقل ترجمه می‌کنند دستورالعمل یا روشی معین و اصولی برای کار خود داشته باشند که خود این دستورالعمل شامل مراحل مختلفی است. فصل اول کتاب در برگیرنده این مراحل است.

۲. چندمعنایی در ترجمه. در این بحث به عوامل و دلایل عمده‌ای که نقش اساسی در بی‌توجهی مترجمان نسبت به معانی مختلف واژه‌ها و عبارات در حین ترجمه دارند پرداخته شده است. سپس این عوامل با عناوین عوامل غیرزبان‌شناختی و عوامل زبان‌شناختی مورد بررسی اجمالی قرار گرفته‌اند.

۳. نقش تفاوت‌های فرهنگی در ترجمه تعارفات. با وجود اشتراکات زیاد زبانها در مرتبه ژرف ساخت و همین‌طور خصوصیات مشترک بسیار در میان زبانها که همواره - به دلیل همگانیهای زبانی - وجود دارد، تحلیل تقابلی زبان در حوزه‌های لفظ و معنا به مترجم کمک می‌کند خلأهای دو زبان را نسبت به یکدیگر مشخص کند. تحلیل تقابلی برخی جنبه‌های فرهنگی در فارسی و انگلیسی از جمله کلام تعارف‌آمیز مهم‌ترین بخش این بحث را در بر می‌گیرد.

۴. ترجمه اصطلاحات و ضرب‌المثلهای. اصطلاحات و ضرب‌المثلهای با ماهیت پیچیده‌ای که دارند اطلاعات مختلفی را در اختیار مترجم قرار می‌دهند، به طوری که بر هر اصطلاح جنبه‌های مختلف معنایی مترتب است و هر یک از این جنبه‌ها در روند انتخاب معادل مناسب تکلیف ویژه‌ای را متوجه مترجم جامع‌الاطراف می‌کنند. از این رو، بدون تسلط کامل بر جنبه‌های مختلف معنایی اصطلاحات زبان و کاربرد صحیح آنها نمی‌توان مدعی دانستن آن زبان شد. در این بحث، جنبه‌های مختلف معنایی اصطلاحات و روشهای معمول در انتخاب معادل بررسی شده و سپس به شرح هر یک از این جنبه‌ها پرداخته شده است.

۵. حُسن تعبیر در ترجمه. کسانی که به نحوی در امر تدریس ترجمه مشغول‌اند معمولاً کم و بیش به این واقعیت پی برده‌اند که با وجود اهمیت بالای الفاظ حسن تعبیری در زبانهای مختلف متأسفانه توجه و تحقیق ناچیزی درباره آنها چه در

فرایند آموزش و برنامه‌ریزی و چه در روند ترجمه و برگردان متون صرف می‌شود. در این فصل، با در نظر گرفتن اهمیت و کاربرد الفاظ حسن‌تعبیری در غنی کردن فهم فرهنگی مترجم و تأثیر آن بر برگردان موفق متون، این ساختارها به چهار گروه عمده تقسیم شده‌اند و پس از آن نیز به بررسی اهمیت اشراف مترجم بر فهم سبکهای مختلف و تفاوت‌های کلامی افراد در جوامع و فرهنگهای مختلف پرداخته شده است.

۶. نوواژگان و اصطلاحات بدیع. در این بحث، ابتدا به منشأ و سرچشمه نوواژگان و علل پیدایش آنها در زبان پرداخته شده و بعد از آن، نوواژگان و اصطلاحات بدیع، بر حسب نوع ساختار به گروههای مختلف تقسیم شده‌اند. سپس با ملاحظه ویژگیهایی چون شفافیت، ویژگیهای زیبایی‌شناختی آوایی و زیبایی‌شناختی معنایی، مثالهای متنوعی از هر مقوله ذکر شده تا راهگشای بحث مبسوط‌تری در این زمینه برای علاقه‌مندان شود.

۷. ترجمه اسامی خاص. هدف عمده از این بحث آن است که توجه خوانندگان و مترجمان به برخی مشکلات عمده در ترجمه اسامی خاص از زبانی به زبان دیگر معطوف و راهکارهایی مفید در این خصوص ارائه شود. بدین منظور، پس از طرح برخی مشکلات عمده در روند ترجمه این اسامی از زبان مبدأ به زبان مقصد، به تقسیم‌بندی کلی اسامی خاص از لحاظ معنایی پرداخته شده است. پس از ذکر مثالهای متعددی درباره برگردان اسامی خاص در نام‌گذاری اشیاء، اشخاص و اماکن جغرافیایی، در نهایت راهکارها و پیشنهادهایی در راستای بهبود ترجمه اسامی خاص ارائه شده است.

۸. تکنیکهای ترجمه. در این بحث، تکنیکهای مختلف در فرایند ترجمه به دو گروه عمده «مستقیم» و «غیرمستقیم» تقسیم شده است. در تکنیک ترجمه مستقیم انتقال پیام از زبان مبدأ به زبان مقصد به‌طور مستقیم انجام می‌گیرد و از این رو بدان روش مستقیم اطلاق می‌شود. از طرف دیگر، در تکنیک ترجمه غیرمستقیم، مترجم ناچار است برای انتقال پیام به راههای غیرمستقیم متوسل شود. هر یک از این

تکنیکها، به روشهای مختلفی تقسیم شده که در این فصل به طور اجمالی شرح داده شده‌اند.

۹. تبادل واژگانی میان زبانها. با توجه به تبادل گسترده واژگانی میان زبانها همواره طبیعی به نظر می‌رسد که در هر زبان با مجموعه‌ای از کلمات قرضی و ترجمه‌های قرضی سر و کار داشته باشیم. عوامل متعددی در تبادل واژگانی میان زبانها نقش دارند؛ برای مثال، صرف نظر از جنبه زیبایی‌شناختی زبانی، ساخت یا ورود واژگان در یک زبان به دلایل بسیار دیگری از جمله عامل تجدد و تفوق و پیشرفت یا عامل نیاز و احتیاج صورت می‌پذیرد. این احتیاج منتج به پیدایش و ابداع سه دسته مختلف زبانی شامل کلمات قرضی، ترکیبات قرضی و تغییرات قرضی می‌شود که هر یک از این عوامل همراه با مثالهای مختلف به طور مختصر در این مبحث توضیح داده می‌شود.

۱۰. نقش زبان مادری در ترجمه. آنچه در این فصل بدان پرداخته شده این است که در برگردان موفق آثار گوناگون به فارسی احساس نیاز به زبانی توانا و پرمایه از سوی مترجم اجتناب‌ناپذیر می‌نماید. صرف نظر از لزوم تسلط مترجم بر موضوع اثر و زبان مبدأ، توانایی و مهارت وی در ادای معانی به فارسی نکته بسیار مهمی است که نباید از نظر دور نگه داشت. در بسیاری موارد مشکل عمده در آنجا آشکار می‌شود که مترجم احساس کند مطلب را درک کرده اما در بیان آن به زبان فارسی به واسطه فقدان کلمه یا واژه مناسب یا نیافتن معادل دقیق و مناسب احساس عجز و ناتوانی کند. این امر خود ممکن است تبعات منفی دیگری به دنبال داشته باشد که در این فصل به آن اشاره شده است.

همان‌طور که اشاره شد بر خلاف کتابهایی که غالباً تنها به یک جنبه از مسائل زبانی (آموزش زبان، ترجمه، یا ادبیات) می‌پردازند، هدف اصلی در این کتاب، فراهم کردن مجموعه‌ای واحد - با محوریت ترجمه - است که در آن ضمن رعایت ویژگیهای سادگی و رسایی در سبک نگارش، تلفیقی همگون و قابل فهم از مسائل مربوط به آموزش زبان، ادبیات و فنون ادبی و نیز مسائل ترجمه به‌طور جامع ارائه

شود. با توجه به ویژگیهای مذکور این کتاب منبع اصلی و فرعی در دروس اصول و روش ترجمه، کاربرد تعبیرات و اصطلاحات، و نیز دروس عملی ترجمه نظیر کارگاه ترجمه در مقاطع کاردانی مراکز علمی-کاربردی و کارشناسی سایر دانشگاهها در تمامی گرایشهای زبان شامل مترجمی، آموزش زبان، و ادبیات انگلیسی است. ضمن اینکه به دلیل داشتن خصوصیات ویژه در سبک نگارش و محتوا و بخشهایی برای خودآزمایی و تمرین عملی، مطالعه این کتاب برای سایر دانشجویان و عموم علاقه‌مندان مفید خواهد بود.

سخن نهایی اینکه در مقام نگارنده کتاب، پیوسته خود را نیازمند راهنمایی استادان، همکاران و محققان ارجمند و فاضل می‌دانم و خود را رهین منت بزرگوارانی می‌دانم که بنده را از نقد و راهنمایی خویش بهره‌مند می‌سازند. همین‌طور، بر خود فرض می‌دانم از استاد فرزانه و دانشمند گرانمایه جناب آقای دکتر حسین ملائذر که پیوسته از راهنمایی‌هایشان بهره‌برده‌ام صمیمانه سپاسگزاری کنم. لازم است از کوششها و همکاری صمیمانه کلیه مسئولان و دست‌اندرکاران محترم سازمان «سمت» نیز قدردانی نمایم و سلامت و بهروزی این بزرگواران را از درگاه ایزد منان آرزومندم. امید آنکه مجموعه موضوعات و مباحث مطرح شده در کتاب حاضر باعث تقویت حس خلاقیت و کنجکاوی در میان دانشجویان شود و افقهای جدیدی را نسبت به مسائل ترجمه در میان ترجمه‌آموزان و سایر علاقه‌مندان روشن کند.